

ELISE SEIPTØNNESEN (RED.)
JAKTEN PÅ FORTELLINGER
Barne- og ungdomslitteratur på tvers av medier

Oslo: Universitetsforlaget, 2014. (300 s.)

Det finns tjocka, mångordiga böcker som låter sig sammanfattas i några rader, och så finns det böcker som undandrar sig varje försök att kortfattat beskriva vad de egentligen handlar om. *Jakten på fortellinger* tillhör den senare kategorin när den på vindlande stigar följer berättandets många former i dagens medievärld. Men när bokens undertitel, *Barne- og ungdomslitteratur på tvers av medier*, låter påskina ett studieobjekt som vänder sig emot vedertagna uppfattningar om hur litteratur ska förmedlas, skriver den också sitt eget misslyckande. I samma stund som objektet är fångat, definierat och analyserat har det än en gång vänt sig "på tvers", tagit en annan riktning och gjort analysen till ett historiskt dokument. Sådan är medieutvecklingen idag.

Med denna dystopiska forskningsvision om det omöjliga i uppdraget uttalad, kan man ändå inte låta bli att hänföras över hur väl författarna i denna antologi har lyckats skildra något så oformligt som aktuell barn- och ungdomskultur. Att framställningens femton kapitel spretar och drar åt olika håll är i sig en spegling av ett kulturlandskap som präglas av dissonans, men också, precis som boken, av vitalitet, kreativitet och mångfald. En mer likriktad framställning hade måhända riskerat att skapa en chimär av någonting annat än en jakt på just detta landskap av barn- och ungdomsberättelser.

Bokens första del utgör trots detta ett försök att skapa en gemensam grund för antologibidragen genom att dels måla en bild av de komplicerade textpraktiker som barn och ungdomar deltar i idag, dels redogöra för ett antal teoretiska nyckelbegrepp som har fungerat vägledande för analyserna. De två kapitel som utgör den första delen visar en tydlig medvetenhet om problematiseringar som måste göras kring exempelvis vad litteratur och läsande är i förhållande till berättande i olika medier. Att till fullo överblicka medielandskapet i förhållande till dessa frågor är svårt och författarna lyckas heller inte

fullt ut. Tydligast är det i diskussionen kring spel, en medieform som i texten visserligen diskuteras som en möjlig berättandeform, men som ges populärkulturella karaktäristika som *igenkänning*, i motsats till det den anförda Viktor Sklovskij benämner som den estetiska textens möjligheter till *främmandegöring*. Författarna ger inte intryck av att vara bekanta med den diskussion kring spels potential för *främmandegöring* som under en tid har förekommit inom spelforskningsfältet. Spel ges också ett mycket begränsat utrymme i analyserna, trots att det är en av de vanligaste fiktionsformerna bland barn och ungdomar, och man kan ana att det i alla fall till viss del beror på ett ställningstagande som ligger i linje med vad en förlagsredaktör för digitala produktioner uttalar i en av bokens analyser: "World of Warcraft, man kan lure på hvor historien er. Historien i seg selv er så oppstykket, så spill som historie er elendig. Du hadde ikke gitt det ut som bok." (s. 282) Vad förlagsredaktören inte verkar medveten om är att spelvärlden World of Warcraft *är* skildrad i en lång rad romaner och seriealbum. Den visserligen redan innehållsrika jakten på berättelser hade varit än mer framgångsrik om den också lyckats fånga det byte som spel utgör.

För den läsare som inte är väl insatt i teoribildning kring nya medier fungerar bokens teoretiska perspektiv upplysande, även om det snarare handlar om ett urval av begrepp än hela perspektiv. Här finner läsaren exempelvis förklaringar av *multimodalitet*, *remediering* och *konvergens*, begrepp som är grundläggande inom medieforskningen och som man behöver för att kunna ta till sig analyserna. Till detta fogas perspektiv från andra områden, till exempel *estetisk upplevelse*, *reception*, *performans* och *emotion*. Perspektiven måste sägas vara väl valda och uppvisar en känslighet för vad som kan föra forskningen kring berättande i nya, och gamla, medier framåt, vilket också syns i analyserna. Ett problem uppstår emellertid när de teoretiska perspektiven ska rymma så många olika analyser som antologin gör. Där divergensen i analyserna blir en styrka uppstår i stället sprickor i det teoretiska fundamentet. Att det finns spänningar i perspektiven är kapitelförfattarna Elise Seip Tønnessen och Agnes-Margrethe Bjorvand medvetna om, men diskussionen kring dessa är alltför frånvarande för att en läsare utan tämligen omfattande förkunskaper ska kunna få dem med sig. En central utgångspunkt som ofta återkommer i analyserna är den multimodala socialsemiotikens *affordans*-begrepp, det vill säga de möjligheter och begränsningar som finns i en modalitet. En diskussion kring hur detta begrepp förhåller sig till att se läsning som ett *literacy event* enligt David Bartons literacy-perspektiv hade funnit sin plats. Eller hur båda dessa förhåller

sig till texters *tomrum* och *implicita läsare* enligt Wolfgang Isters receptionsperspektiv. Eller hur alla dessa förhåller sig till *narrative pleasure*, den upplevelse som Margaret Mackey menar förenar berättande i olika medier. En tydligare diskussion kring alla dessa förekommande perspektiv hade kunnat bidra till att flytta översikten närmare forskningsfronten kring exempelvis interaktivitetens betydelse för berättande och kompetenskrav ur deltagar- i stället för mottagarperspektiv. Å andra sidan kan man på god grund ifrågasätta om detta är platsen för denna, för forskningen nödvändiga, problematisering av teoretiska perspektiv kring barn- och ungdomsfiktion.

I bokens andra del görs analyser av kända barnlitterära verk som överförs till andra medieformer. Vi kan exempelvis läsa om vad som sker med estetiken när bilderböckerna om Alfons Åberg blir till film, hur identitetskonstruktion med utgångspunkt i genus och etnicitet skildras i en modern kortfilmsversion av Rödluvan och hur nya affordanser skapas när bilderböcker remedieras till digitala läsplattor. Den tredje delen vänder på perspektivet och studerar hur olika mediala erfarenheter återspeglas i litteraturen. I ett kapitel visas hur extrem reality-tv i fiktiva världar kan ge röst i samhället åt unga människor, exemplifierat genom bland annat Suzanne Collins böcker om *Hungerspelet*. I ett annat kapitel åskådliggörs hur musik fungerar som identitetsmarkörer i ett antal ungdomsromaner. I ett tredje kapitel ställs fiktionen vid sidan om texter med anspråk på att skildra verkligheten när händelserna i Oslo och på Utøya 22 juli 2011 analyseras dels i nyheter för barn, dels i barnlitteratur, där båda blir ett uttryck för ett gemensamt identitetsskapande. Den fjärde och sista delen i boken lyfter åter blicken för att få syn på dagens litterära landskap. Här görs en performativ analys av läsningen av bilderboken *Bockarna Bruse på badhuset*, en analys av läsarpositioner i nya ikonotexter och en spegling av stabilitet och förändring i litteraturens produktions- och konsumtionsvillkor.

Denna kortfattade beskrivning av ett urval av bokens innehåll ger förhoppningsvis en liten fingervisning om den spännvidd *Jakten på fortellinger* har. Trots att boken har fyra tydligt markerade delar och femton till synes fristående bidrag är min uppmaning att inte låta sig luras att läsa ett urval. Det är i helheten antologin har sin främsta styrka. Det är i de många perspektiven och det spretiga materialet som det växer fram en bild av hur litteraturen i dagens medielandskap verkligen går "på tvers" genom att utmana föreställningar och visa möjligheter. Lämpligt nog är det i bokens sista kapitel, författat av Lin Prøitz, som vi hittar de ord som kanske bäst sammanfattar vad jakten på berättelser har visat:

I denne fasen, altså fasen før det nye har blitt etablert som en sjanger eller som noe allment akseptert, eksisterer det et spillerom hvor normer og konvensjoner, språk og grenser ennå ikke er etablert: Det eksisterer muligheter der betydninger og opplevelser ligger i det estetiske og det formmessige og ikke i standarder eller idealer. (s. 289)

Genom att lyfta fram helheten gör jag delarna orättfärdigt mindre synliga. Det finns givetvis skillnader mellan bidragen och det finns ibland frågetecken kring ålderstigna referenser och en tämligen grund teoriförankring, men genomgående håller analyserna en hög kvalitet. Texterna präglas av tydliga resonemang och är välskrivna. En särskild svårighet med att presentera multimodala analyser är att framställningen oftast måste bli verbal och att man därmed antingen riskerar långa deskriptiva avsnitt eller att förlora den läsare som inte är bekant med analysobjekten. I *Jakten på fortellinger* hanteras detta genom exemplariskt väl valda illustrationer. Även om det aldrig till fullo kan ersätta exempelvis en rörlig bild är det så nära det går att komma så länge forskningsrapporter presenteras i tryckt form. Kanske kan man tillåta sig att här ventilera tanken att multimodal forskning också i högre grad publiceras multimodalt. Måhända kommer nästa utgåva av boken som app till läsplattan?

Jakten på fortellinger väcker både frågor och funderingar kring barn- och ungdomslitteraturens framtid, hur läspraktiker ser ut när digitaliseringen vinner utrymme och hur relationer mellan aktörer kommer att utvecklas, men den ger också en del svar på hur det redan ser ut och vad vi kan förvänta oss. Alla som på något sätt sysslar med barn- och ungdomskultur kan därmed ha både nytta och nöje av att läsa boken, men en särskild uppmaning vill jag rikta till verkamma och blivande lärare. Det är en väl investerad möda att följa bokens jakt på berättelser i en tid när det litterära blir allt svårare att urskilja i mångfalden av texter och medier.

Stefan Lundström

Lektor i svenska med didaktisk inriktning
Luleå tekniska universitet